

Samuel Koruniak¹

Univerzita v Kolíne nad Rýnom, Inštitút slavistiky

<https://orcid.org/0009-0006-9134-3747>

Z PROBLEMATIKY TOPONÝM VO VOJVODINSKEJ SLOVENČINE V MEDZIVOJNOVOM OBDOBÍ – V REFLEXII NA DRUHÚ POLOVICU 20. STOROČIA A SÚČASNOŠŤ

Diferenciačné, špecifické znaky oproti spisovnej slovenčine na Slovensku už môžeme vidieť v spisovnej variete medzi vojvodinskými Slovákami v medzivojnovom období aj v názvosloví niektorých lokalít. A to nielen tam, kde žili (prípadne ich zakladali) a naďalej žijú Slováci, ale aj lokalít a prostredí, ktoré boli významné pre spoločensko-politický a kultúrny život vojvodinských Slovákov. Vo vzťahu k juhoslovanskému kontextu boli frekventované a nachádzame ich v rôznych písomných prameňoch v skúmanom období. V príspevku sa budeme venovať viacerým podobám, obmenám, variantom a špecifickému zápisu daných lokalít, taktiež aj niektorým problémovým bodom pri ich uvádzaní, ako aj možnej diskusii, ktorá sa týkala písania niektorých názvov slovenských obcí. Rovnako nás bude zaujímať problematika prispôsobovania/adaptácie niektorých názvov zo srbského/juhoslovanského prostredia. Skúmanú vzorku posunieme aj do druhej polovice 20. storočia, v rámci ktorého používatelia jazyka využívali metódu analógie s názvoslovím na Slovensku, alebo vytvárali vlastné modifikované srbské/juhoslovanské zápisy. Zároveň nás budú zaujímať práce vojvodinských slovakistov, ktoré sa venovali stanoveným otázkam najmä v druhej polovici 20. storočia, ako aj príspevkom v časopise Slovenská reč a Kultúra slova v kontexte danej problematiky.

Kľúčové slová: vojvodinskí Slováci, slovenčina vo Vojvodine, medzivojnové obdobie, názvoslovie, enklávna slovenčina, jazyková kultúra

Úvod do problematiky. Otázkami uvádzania, zapisovania miestnych názvov, štátov, územných celkov, krajov, administratívnych oblastí sa zaoberá osobitná lingvistická disciplína v rámci onomastiky – toponomastika (Majtán, 1996). V príspevku však revitalizujeme problematiku z oblasti písania urbanoným z historického hľadiska a rovnako interpretujeme percepciu zapisovania

¹ saminokoruniak@gmail.com/skorunia@uni-koeln.de

juhoslovanských lokalít predovšetkým lingvistickou obcou na území dnešného Slovenska po druhej svetovej vojne v kontexte jazykovej kultúry a regulácií, kde sa prednostne štandardizovalo geografické názvoslovie aj bývalej Juhoslávie. Do príspevku taktiež zaraďujeme uvádzanie etnoným, ako aj príslušníčok a príslušníkov (nielen slovenských) obcí, miest. Z historického hľadiska sa predovšetkým zameriavame na územie dnešnej Vojvodiny, kde slovenská menšina danú problematiku registrovala a často diskutovala o spôsobe uvádzania lokalít v materinskom jazyku aj na stranách periodík (predovšetkým, keď sa narúšala možnosť aplikovať menšinový jazyk vo verejnej sfére). Temporálnym východiskovým bodom bude medzivojnové obdobie, pričom záujem o vytýčenú tému posúvame aj do druhej polovice 20. storočia. V tomto zmysle nás zaujíma pohľad lingvistov priamo zo Slovenska v kontexte vhodnejšieho zapisovania lokalít, krajov, štátov. Vojvodinskí Slováci si v tomto zmysle často pomáhali už danými štandardizovanými podobami názvoslovía v spisovnej slovenčine a analógiou s názvoslovím na Slovensku.

Vojvodinská slovakistika sa danej téme venovala okrajovo. Zatiaľ nevyšla žiadna osobitná publikácia, ktorá by mapovala danú problematiku nielen z historicko-porovnávacieho, ale aj zo synchronného hľadiska a z hľadiska vhodného zapisovania slovenských, srbských lokalít, ktoré sú vžitú medzi vojvodinskými Slovákmi. V osobitnej štúdií sa (ex)juhoslovanskému, ako aj slovensko-vojvodinskému názvosloviu venoval iba Michal Týr (2004), ktorý upozorňuje, že vojvodinskí Slováci v kontexte názvoslovía stoja medzi dvomi pólmi. Na jednej strane dodržiavajú pôvodnú podobu názvu lokality a na strane druhej ho modifikujú podľa pravidiel slovenskej ortografie a gramatiky (Týr, 2004), pričom sa juhoslovanské názvoslovie vyskytuje frekventovane v slovenských médiách vo Vojvodine. Túto logickú tézu rozvíja aj Ladislav Dvonč v Slovenskej reči (1974; ďalej SR). Okrajovo tému vojvodinsko-juhoslovanského názvoslovía analyzuje aj Mária Myjavcová (2001), ktorá príklady z juhoslovanského názvoslovía aplikuje pri deskripcii interferencie medzi srbcinou a slovenčinou a ako pozostatok vplyvu, tlaku srbochorvátčiny v administratívno-právnej oblasti a vo verejnej sfére. Tomuto sa nevyhla ani jazyková kultúra vo vojvodinskom prostredí, keď sa v kontexte tradičného poučovania spisovné/nepisovné, čiže v rámci jazykovej regulácie a kultivácie², upozorňovalo na určité narúšanie jazykovej normy, prípadne na

² M. Myjavcová (1966) v dvoch textoch upozorňuje na vojvodinské, juhoslovanské názvoslovie – v stručnom texte *Naše obyvateľské mená* rozoberá problematiku písania príslušníkov vojvodinských/juhoslovanských obcí, krajov – *Belehradžan, Banátčan, Novosađčan*, a nie *Belehradžan, Banátčan, Novosađan*, ktoré považuje za nevhodné. V osobitnom príspevku *Niektoré naše miestne názvy* (Myjavcová, 1966) dáva dôraz na genitívny tvar singuláru niektorých slovenských obcí vo Vojvodine (Kysáč, Silbaš – do Kysáča, Silbaša, nie so sufixom -u; Erdevík, Kulpín – do Erdevíka, Kulpína; ako aj adjektívny tvar kysáčsky, selenčský, a nie kysácky, selenský). Myjavcová tu upozorňuje aj na analógiu so slovenským názvoslovím na Slovensku, napríklad Ľuba – ľubský analogicky ako Štrba – štrbský,

absenciu percepcie ustálených jazykových pravidiel slovenčiny, či na špecifický pohyb slovenčiny vo vojvodinskom prostredí, ktoré majú odraz aj v skúmanej oblasti.

Z hľadiska etymológie slovenské a juhoslovanské názvoslovie analyzuje Stanislav Švagrovský (1990). Vďaka historickým prameňom uvádza (nielen) lokality obývané väčšinou Slováckmi (venuje sa aj maďarsko-srbskej obci *Báčska Topola* /vo vojvodinskej slovenčine evidujeme aj pôvodný, srbský názov *Topola*/, spomína aj obce *Futog*, *Vrbas*, *Lipovec*, *Ledinci*, pričom by tu malo byť skôr *Ledince*; Týr 2004), a to v maďarčine – úradnom jazyku v uhorskej časti monarchie po obdobie prvej svetovej vojny, ďalej v srbčine, jazyku juhoslovanských štátnych útvarov, ako aj v slovenčine. Konštatuje, že si Slováci na území dnešnej Juhoslávie prispôbovali srbské, maďarské názvy podľa ortograficko-epických pravidiel slovenčiny (Švagrovský, 1990). Ide o totožnú metódu, s ktorou sa stretávame pri deskripcii medzijazykových kontaktov medzi slovenčinou a srbčinou vo vojvodinskom prostredí (Myjavcová, 2001). Problematikou historického názvoslovia lokalít sa sčasti zaoberajú aj dialektologické publikácie Daniela Dudka (1972, 1980, 1989), ako aj niektoré nárečové výskumy študentov slovakistiky v Novom Sade pod jeho vedením, ktoré sú vhodným prameňom pre výskum slovenských nárečí vo vojvodinskom prostredí.

Predmet výskumu. Slováci na území dnešnej Vojvodiny akceptovali všetky kodifikačno-regulačné jazykové parametre, ktoré prúdili z materského prostredia najmä počas druhej polovice 19. storočia (aj neskôr; Dudok, 1996; Koruniak, 2020). Logicky to bol dôsledok migrácie aj slovenskej inteligencie, ktorá v južnom Uhorsku zostala pôsobiť a šírila myšlienky najprv národného obrodzenia a obrany slovenského národa, kým sa ono neskoršie pretransformovalo do zachovania národnej identity slovenskej menšiny v novom štátnom útvare – v Kráľovstve Srbov, Chorvátov a Slovincov, neskoršie v Kráľovstve Juhoslávie a potom aj v socialistickej Juhoslávii. Medzivojnové obdobie prináša kvantitatívne väčšiu produkciu písaných prameňov v slovenskom jazyku na území dnešnej Vojvodiny (dovtedy vychádzal iba Dolnozemský Slováč, Maliakova Domácnosť a škola; prípadne časopisecké pokusy, ktoré nemali dlhú tradíciu; Koruniak, 2020), čo nám ponúka možnosť hodnotiť a interpretovať slovenčinu v jej diferenciačnom pohybe oproti slovenčine v Československej republike. Zámerom príspevku je interpretácia špecifických zápisov lokalít s väčšinovým slovenským obyvateľstvom, ktoré aj dnes figurujú na mape Vojvodiny ako menšinové (väčšinovo) slovenské prostredia. Štandardizovaným a ustáleným zápisom názvoslovia sme sa nevenovali. Samozrejme, nevynechali sme ani charakteristické uvádzanie krajiny,

prípadne Futog – futocký na základe Balog – balocký (Myjavcová, 1966) a tvar genitívu v názvoch Dubrovnik, Temerin, kde patrí aj spomínaný Erdevik, Kulpin, prípadne aj Petrovaradin, je rovnako analogický s európskymi mestami Berlín, Kolín, Londýn.

prípadne oblastí, ktoré sú v tesnej blízkosti so slovenskou menšinou. Názvy niektorých špecifických zápisov lokalít, etnoným, príslušníčok/príslušníkov (ako aj ich adjektívnych tvarov) sme vyexcerpovali z dobových novín, periodík, ktoré boli azda najrozšírenejšie v medzivojnovom období – Dolnozemský Slovák (ďalej DS³), Národná jednota (NJ), Náš život (NŽ), Národný kalendár (NK).

Zapisovanie slovenských (juhoslovanských) urbaným po obdobie druhej svetovej vojny. V atmosfére silnejúcej maďarizácie a tzv. politicko-spoločenskej pasivity v martinskom období spisovnej slovenčiny pred prvou svetovou vojnou evidujeme ohlasy Slovákov v južnom Uhorsku nielen politicko-spoločenského, ale aj kultúrneho charakteru. Percepciu týchto ohlasov nám ponúka aj predprevratový politicko-spoločenský časopis Dolnozemský Slovák, kde nachádzame text, ktorý indirektne nehovorí o názve mesta, lokality, ale skôr hodnotí hybridnú (maďarskú) podobu názvu ulice na oznamovacej tabuli v obci Kovačica⁴. Hodnotíme to ako jedinečnú skutočnosť a starostlivosť o jazyk, prípadne regulovanie slovenčiny vo verejnom styku v južnom Uhorsku.

Nárečová podoba ako dominantná varieta hovorenej slovenčiny sa často dostala aj do printových prameňov a nebola výnimočná, predovšetkým ak sa to týkalo textov s nárečovým, etnografickým obsahom. Malo to zámerné využitie nárečového variantu, prípadne tu chýbal dostatočný zásah jazykovej apretúry. Evidujeme to predovšetkým v povojnovom časopise Dolnozemský Slovák (1919), kde aj samotná redakcia reaguje v kontexte jazykovej úpravy textov, čiže absencie jazykového redaktora. Ojedinele nachádzame názvy ako *Šándor* (DS, 1919), ktorý však má maďarsko-nárečovú podobu a týka sa dnešnej lokality Jánošík. V tomto zmysle sme počas skúmaného obdobia nezachytili žiadne maďarské (nachádzame ich iba v NK počas druhej svetovej vojny, kde sa Petrovec uvádza ako *Petróc* a v Správach z gymnázia v Petrovci, ktorý v tom období patrila medzi Maďarmi okupované územie – ostatné slovenské časopisy, periodiká počas druhej svetovej vojny prestali vychádzať), prípadne nemecké názvoslovie. Môžeme iba polemizovať, či tu nezavážil faktor národnej identity a zbavenia sa maďarizačných nátlakov po prevrate. Priam nárečová podoba sa nám ukazuje s lokalitou Padina, ktorá sa často uvádza ako *Padiná* (DS, 1919; NŽ, 1934), a v tomto zmysle je prispôbená aj paradigma slova v *Padinej, do Padín* (NŽ, 1937), či napríklad obyvatelia Starej Pazovy ako *Pazovania* (NŽ, 1937), namiesto Pazovčania, alebo aj *Kulpínci, Hložanci* (tvar Hložanci by mal byť aj systémovo vhodnejší, pričom

³ Pri vyexcerpovaných príkladoch uvádzame iba skratku periodika a rok vydania.

⁴ „Marvenska česztta... Keď som zočil na kraji Kovačice tento podivný nápis, v prvom mojom zadivení zaslal som ho chcel do Pešti, aby ho tam múdri páni rozlúštili. Skôr ale, ako by som bol od myšlienky ku skutku prišlo, sám sa pustil do rozlúštenia záhadného nálezu a brávo – znamenite sa mi povedlo. Ponad „marvenskou česzttou“ na tej istej tabuľke nachodí sa totiž i druhý dvojslovný maďarský nápis, ktorému porozumejúci domnieval som sa, že „marvenska česztta“ bude doista preklad „marhahajtó útú“ (Petrikovich, 1913: 67).

Hložančania je ustálený) – ide však o ojedinelé javy, ktoré nehodnotíme ako kvantitatívne rozšírené.

Evidujeme aj názvy lokalít, ktoré sú teraz nahradené súčasnými v dôsledku zmeny spoločensko-politickej situácie a hodnotíme ich ako historické. Tak napríklad v medzivojnovom období existuje miestny názov *Slovenský Alexandrovec*, ktorý v súčasnosti poznáme ako spomínaný Jánošík (lokalita v dnešnom Banáte) – môžeme sledovať zmenu typického sufixu -ac na -ec; prípadne aj *Slovenský Aradáč*, dnes poznáme iba „univerbizovaný“ tvar Aradáč (ešte pred druhou svetovou vojnou existovali vedľa seba dve lokality na základe národnostnej štruktúry s adjektívnou podobou: Srpski Aradac alebo Dolný Aradáč a Slovenský Aradáč alebo Horný Aradáč; Sklabinská/Bagľašová 2011); taktiež je tu aj *Potiský sv. Mikuláš* (evidujem aj tvar *Svätý Mikuláš nad Tisou*; DS, 1919) v súčasnosti známy ako Ostojíčevo, kde je však dnes zanedbateľné zastúpenie slovenskej menšiny.

Osobitnú skupinu tvoria niektoré lokality, ktoré napodobňujú srbskú podobu, kde chýba kvantita vokálov, diftongy, ktoré v srbcine nenachádzame, prípadne evidujeme zápis mäkkosti vokálov v srbskej podobe: *Belo Blato*, prípadne ako kompozitum *Beloblato* (NŽ, 1935), alebo aj *Erdevik* (NŽ, 1935), namiesto *Erdevik*; *Boljevce/Boljevci*, v *Boljevcach* (NŽ, 1937) s využitím srbského mäkkého konsonantu l, namiesto Boľovce; v *Ljubej* (NŽ, 1935) – hybridný srbsko-nárečový zápis, namiesto Ľuba, v Ľube; *Ašanja* (NŽ, 1935) so srbským nj>ň, namiesto Ašaňa – ide o lokalitu, kde už evidujeme posledných príslušníkov slovenskej menšiny (Sklabinská/Mosnáková, 2011), alebo tu ide o regresívnu situáciu, keď sa objavuje kvantita, ktorá v súčasnosti neexistuje: *Palánka* (NK, 1926), z *Palánky* (NJ, 1920) – ako možný nárečový variant namiesto dnešného zápisu, ktorý je ustálený: Báčska Palanka alebo iba Palanka. Uvedené príklady hodnotíme ako zriedkavé a zároveň ako obraz špecifického javu slovenčiny vo vojvodinskom prostredí, kde sa postupne preberali srbské ortografické parametre, prípadne šlo o zámerne využitý variant.

V skúmaných prameňoch nachádzame aj variabilitu zápisov názvu novovzniknutého štátu – Kráľovstva Srbov, Chorvátov a Slovincov (v srb. Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca), neskoršie Kráľovstvo Juhoslávie (v srb. Kraljevina Jugoslavija), do ktorého sa po prvej svetovej vojne začlenili aj Slováci z dnešnej Vojvodiny (Koruniak, 2020). Na stranách skúmaných periodík evidujeme: *Kráľovstvo Srbov, Horvátov a Slovincov* (NJ, 1925), pričom sem zaraďujeme aj variant *Horvátsko* (DS, 1919), z *Horvátska* (NK, 1931). Tento zápis uvádza aj Czambel vo svojej Rukováti (1902), kým v tridsiatych rokoch je už oblasť, dnešný samostatný štát zapísaný ako Chorvátsko, príslušníci *Chorváti* (NK, 1936), *Chorvátov* (NK, 1933) – v nadväznosti na zmeny, ktoré sú spomenuté v prvých Pravidlách slovenského pravopisu (PSP; 1931). Tu by sme spomenuli aj iniciálový, skrátenejší tvar názvu *Kráľovstvo SCHS* (NJ, 1934), ako aj *Kráľovstvo S.H.S.*, v *Kráľovstve SHS* (DS, 1919), v *SHS* (NJ, 1924) – posledné skratky korešpondujú

s Czambelovými uvádzaním spomenutého Horvátska. Okrem iného sme sa stretli aj s názvom *Jugoslávia*, v *Jugoslávii* (DS, 1919) – tesne po prevrate (v PSP z roku 1931 nachádzame tvar Juhoslávia; Czambel tento tvar logicky ešte nerozlišuje), ako aj so zámerne použitým srbským tvarom z *južnej Srbije, Serbia* (NK, 1931), kde by po srbsky malo byť s vkladným -j- – Srbije, Srbija.

Vojvodina, v súčasnosti ako autonómna a administratívna oblasť Srbskej republiky, figurovala vo väčšom rozsahu v písaných prameňoch aj v danom období, pričom nachádzame aj také zápisy, ktoré nekorešpondujú s dobovou, zaužívanou, vhodnejšou podobou – predovšetkým máme na mysli adjektívne tvary *vojvodanskí Slováci* (NŽ, 1935), v zhode so srbským vojvođanski, namiesto vojvodinskí, ako aj obyvateľské mená Vojvodiny – *Vojvođan, Vojvođanin* (NŽ, 1934) namiesto Vojvodinčan, Vojvodinčanka.

Analyzované, ojedinelé zápisy nehodnotíme ako narúšanie normy, prípadne z hľadiska dichotómie správne/nesprávne, nespisovné/spisovné, ale ich prezentujeme ako proces uvádzania, vytvárania vžitých zápisov jednotlivých slovenských lokalít, prípadne názvu štátu, historických oblastí. Medzivojnové obdobie bolo fázou intenzívnejšieho upevňovania spisovnej podoby, kde sa jej rozsah uplatňovania kvantitatívne rozšíril (Koruniak, 2020), čo na druhej strane potom predstavovalo rozkolísanosť a pluralizmus aj uvádzania lokalít. Môžeme to hodnotiť ako obdobie hľadania štandardizácie a fixácie niektorých slovenských zápisov, najmä juhoslovanských lokalít. Rovnako tu chýbala možnosť slovenskej menšiny regulovať (ako pomôcka tu mohli slúžiť Czambelova *Rukoväť* a *PSP*) a ustáliť dané názvoslovie, pričom tu bola aj absencia vzdelanostnej zložky iba s filologickým zameraním, ktorá by na otázky zapisovania lokalít mohla odborne reagovať. Situácia sa diametrálne zlepšila po druhej svetovej vojne a následne aj so vznikom novosadskej slovakistiky. Názvoslovie slovenských lokalít na území dnešnej Vojvodiny svoju pevnú podobu nadobudlo ešte počas 19. storočia.

Juhoslovanské názvoslovie v medzivojnovom období a po druhej svetovej vojne na stranách Slovenskej reči a Kultúry slova. Percepciu danej problematiky sme posunuli aj do prostredia dnešného Slovenska, keď sme analyzovali ročníky jazykovedného časopisu *Slovenská reč* pred druhou svetovou vojnou. V tomto zmysle nachádzame iba jeden článok, ktorý hodnotí, prípadne vysvetľuje pravidlá písania mestských názvov z juhoslovanského prostredia. Už v druhom čísle (1932 – 1933) evidujeme článok o možnom prispôbovaní srbských názvov juhoslovanskými Slovámi: Petrovec, Nový Sad, a nie ako srbské podoby Petrovac, Novi Sad a o nemožnosti reagovať na to, ktoré všetky názvy si Slováci v Juhoslávii prispôbili, čiže modifikovali – neexistencia slovenskej podoby Alexinec pre názov obce Aleksinac. Zároveň sa ďalší článok stručne vyjadruje o tom, že tvar Jugoslovan nenachádzame v slovenskom slovníku a oficiálny srbský názov Kraljevina Jugoslavija treba uvádzať iba pri poštových zásielkach (SR, 1937 – 1938).

Podobnú poznámku nachádzame aj u Ormisa (2013), ktorý sa ešte

v medzivojnovom období zmienil o historických územiach dnešnej Vojvodiny, predovšetkým k jej adjektívnym tvarom a obyvateľským menám: Báčka – Báčan – báčanský / Banát – Banátčan (Banátan) – banátsky, a nie Bačvan – bačvanský, keďže neexistuje územný celok Bačva, ale Báčka. Ormis jazykovú problematiku prediskutoval s Jozefom Škultétym. Zároveň tu upozorňuje na analógiu pri slove Požeský so slovenským adjektívnym tvarom urbanonyma Požehy (ako adjektívum pre Vojvodinu navrhuje vojvodský). Späťne danú jazykovú poučku nachádzame aj v povojnovej SR (1947 – 1948), keď sa znovu upozorňuje na správnosť príslušníka Báčky – Báčan, báčanský (v súčasnosti vhodný báčsky), a nie Bačvan, bačvanský. Daný zápis autori príspevkov vyexcerpovali z prameňa, kde mal štylistický príznak.

V tomto zmysle je možno zaujímavé spomenúť, že pre analyzované medzivojnové obdobie je príznačná podoba niektorých lokalít bez adjektív báčsky, báčska (tvar z historicko-územného celku Báčka), ktorý sa pripojil k substantívu po druhej svetovej vojne (v tomto období je frekventovaný), pričom vznikli miestne názvy ako Báčsky Petrovec, Báčska Palanka, napríklad aj Báčska Topola, Báčsko Dobro Pole. Ide o oficiálne názvy miest, pričom v hovorenej podobe naďalej počujeme iba Petrovec, Palanka (existuje aj Smederevska Palanka /srb. Smederevska Palanka/, pričom pri prehovoroch s lokalitou Palanka vieme, že sa myslí báčska, v ktorej majú zastúpenie aj Slováci).

V kontexte demografickej terminológie sa ešte v medzivojnovom období uvádza výraz *obec* v sémantickej analógii s vtedajšou slovenčinou v Československej republike (obec Petrovec, obec Pivnica), kým po druhej svetovej vojne výraz *obec* nadobúda význam zo srbochorvátčiny, ktorý je platný aj v súčasnosti a predstavuje jednu zo sémantických diferenciácií medzi „dvomi“ slovenčinami – „... základný spoločensko-politický zväzok zahrnujúci časť väčšieho mesta, celé menšie mesto alebo viac osád, dedín, v ktorom pracujúci a občania uskutočňujú samospravovanie na základe ústavy a zákona“ (Myjavcová, 2001: 48) – ide o definíciu z obdobia samosprávneho socializmu, keď sa mnohé termíny v 70. rokoch prispôbovali srbochorvátčine. Tak napríklad aj v súčasnosti je bežné pomenovanie Báčskopetrovská obec (prípadne Obec Báčsky Petrovec), do ktorej patria lokality Báčsky Petrovec, Kulpín, Hložany a Maglič (väčšinovo srbská lokalita), kým ekvivalentom pre slovenský výraz *obec* je *osada*, *dedina*, prípadne všeobecne *lokalita*.

Po druhej svetovej vojne nachádzame kvantitatívne väčší počet príspevkov nielen z hľadiska jazykovej kultúry, ale aj vedeckých štúdií z problematiky nielen slovensko-vojdovinskej toponomastiky – je ich už oveľa menej, pričom sa na stranách skúmaných lingvistických časopisov (SR a Kultúra slova – KS) rozširuje rozsah juhoslovanských mestských názvov, s ktorými prišla do styku slovenská publicistika, verejnosť. Hodnotíme to aj ako potrebu vysvetliť určité ortograficko-morfologické javy nielen z juhoslovanskej, neskôr srbskej toponomastiky. Rozsah

príspevku nám nedovoľuje, aby sme sa venovali každému osobitne, naším hlavným parametrom budú iba tie, ktoré by sa priamo dotýkali vojvodinských Slovákov. Diskusné príspevky v lingvistických časopisoch analyzoval aj Michal Týr v spomenutej štúdii z roku 2004.

Najviac sa geografickým názvom a v tomto zmysle aj juhoslovanskému názvosloviu s prvkami štandardizácie venoval Ladislav Dvonč, ktorý si napríklad interpretuje zmeny štátneho zriadenia bývalej Juhoslávie aj v krízových 90. rokoch. Viac ako 15 rokov tu existoval názov Juhoslovanská zväzová republika, ktorý mal blízko k podobe Nemecká spolková republika – substantívum určený zhodným prívlastkom (Dvonč, 1992), pričom medzi vojvodinskými Slovákami bola ustálená iná podoba: Zväzová republika Juhoslávia, ako to bolo v prípade Federatívna socialistická republika Juhoslávia – ako doslovný preklad srbochorvátskeho názvu Federatívna socialistička republika Jugoslavija, namiesto Juhoslovanská federatívna socialistická republika (Myjavcová, 2001). Pri interpretovanej problematike sa Dvonč zastavil už v 60. rokoch, keď hodnotil, že zaužívaný tvar Federatívna socialistická republika Juhoslávia odporuje zásadám tvorenia názvov v spisovnej slovenčine, pričom je republika presne určená adjektívnymi tvarmi, keďže už existuje Srbská federatívna republika, Chorvátska federatívna republika, Macedónska federatívna republika (Dvonč, 1963). Posledný príspevok (Dvonč, 1997) z danej problematiky sa dotýka aj zaužívaného tvaru s výrazom republika – Srbská republika, Čiernohorská republika, kým na druhej strane existuje tvar Republika Bosna a Hercegovina, vytvorený na základe oficiálneho tvaru Republika Bosna i Hercegovina (v skrátenej podobe je to Bosna a Hercegovina).

V kontexte názvu Juhoslávie Dvonč polemizuje ešte v 50. rokoch, keď uvádza adjektívny tvar juhoslovanský – týka sa južných Slovanov a Juhoslávie, pričom navrhuje, aby sa pre skrátený tvar Juhoslávia používal adjektívny tvar juhoslávsky, Juhoslávčan, Juhoslávčanka (Dvonč, 1957), pričom Palkovič už rozlišuje podobu juhoslovanský – vo vzťahu k Juhoslávii a južnoslovanský – vo vzťahu k južným Slovanom (Palkovič, 1988).

Dvonč (1997) ďalej uvádza aj príklad, kde slovenčina vo vojvodinskom prostredí sleduje názov vlastného štátu v originálnom znení, čiže v doslovnom preklade Republika Srbija – Republika Srbsko, ktorý však v spisovnej slovenčine nie je platný, keďže je štandardizovaná podoba Srbská republika (adjektívum + substantívum, alebo zhodný prívlastok + republika), univerbizovaný tvar je Srbsko. Analógiu správneho zápisu štátu by sme mohli hľadať aj v Kačalovom príspevku, keď upozorňuje, že tvar Republika Macedónsko „je novotvar a je napodobnenina názvu v pôvodnom jazyku – názvy sa však tvoria podľa platných pravidiel v danom jazyku, čiže v slovenčine“ (Kačala, 1995: 111).

Zároveň Dvonč vysvetľuje aj skutočnosť, že juhoslovanskí Slováci vo svojich printových médiách aplikujú slovenské názvoslovie aj v tých prípadoch, kde žije väčšinové, srbské obyvateľstvo, pričom sa lokality nachádzajú v blízkosti

vojvodinských Slovákov, prípadne sú v publicistike frekventované. Na Slovensku skôr nachádzame originálnu podobu (Stara Pazova namiesto Stará Pazova; Novi Sad, a nie Nový Sad; Belo Blato namiesto Biele Blato, Petrovci, a nie Petrovec), čo má logický dôsledok nízkej prítomnosti juhoslovanských urbanoným v slovenskej tlači (Dvonč, 1974).

O vynechávaní, vypustení pohyblivého vokálu v deklinačnom systéme v súdobých juhoslovanských lokalitách Koper – Kopro, Zadar – Zadra polemizuje Palkovič (1975), keď hovorí, že práve genitívny tvar Zadra je typický pre juhoslovanských Slovákov, kým Slovník slovenského jazyka (SSJ) rozlišuje skôr Zadara, pričom v srbochorvátčine, ako aj medzi vojvodinskými Slovákami je typické vynechanie vokálu v názvosloví: Kragujevac – do Kragujevca, Golubac – Golubca, Koper – Kopro, pričom by v týchto prípadoch mala byť prítomná analógia so slovenskou lokalitou Ružomberok – Ružomberka. K danému jazykovému javu sa vrátil aj Jacko (1992), keď v lokalite Leskovac sa v genitívnom tvare vokál a vypúšťa, t. j. do Leskovca. V skoršom príspevku pripomína pravidlo z *Morfológie slovenského jazyka* (1966), kde sa pre juhoslovanské názvy končiace na sufix -ac – Leskovac, Karlovac pri deklinačnom procese vokál a vypúšťa – v Leskovci, v Karlovci, pričom Karlovec je už vžitý ako historický názov (Jacko, 1991). Dvonč sa rovnako venoval vynechávaniu vokálu pri skloňovaní v typických juhoslovanských názvoch končiacich na sufix -ac, pričom v menej frekventovaných lokalitách ako Šabac, Kruševac, Kragujevac (PSP z roku 2013 uvádzajú genitívny tvar Kragujevca), Obrenovac navrhuje ponechať pohyblivé a – do Šabaca, Kruševaca, aj keď sa aj pri týchto lokalitách medzi Slovákami vo Vojvodine daný vokál stráca (Dvonč, 1962).

Kačala (1996) sa okrem iného pozastavil pri ustálenej podobe Dubrovník s dlhým i, čo potom môžeme posunúť aj do lokalít, ktoré slovenská menšina dôverne pozná a uplatňuje, čiže modifikuje ho na základe vlastnej výslovnosti – Temerín, Petrovaradín, Zreňanín namiesto srbských Temerin, Petrovaradin, Zrenjanin, kde sa dlhý vokál nerozlišuje. O názve Dubrovník písal aj Dvonč (1974), ktorý upozorňuje na to, že v SSJ existuje poslovenčený tvar, ale oficiálny názov s krátkym vokálom vo výkladovom slovníku nenachádzame.

Namiesto záveru. Záonné regulácie v súčasnosti umožňujú využívať všetky parametre a možnosti zapisovania urbanoným aj v slovenčine, predovšetkým ak je v okrese zastúpených 15 percent Slovákov (Zákon o službenej upotrebi jezika i pisma – zákon o úradnom použití jazyka a písma, článok 11⁵). Štandardizovanie názvoslovia má na starosti tiež Výbor pre úradné používanie jazyka a písma v rámci Národnostnej rady slovenskej národnostnej menšiny. Cieľom výboru by mala byť aj preskripcia slovenčiny v administratívno-právnej oblasti, do

⁵ Vo Vojvodine sa slovenčina používa ako úradný jazyk v 11 okresoch + v 4 okresných mestách, lokalitách (Stará Pazova, Lug, Slankamenské Vinohrady a Stará Binguľa; <https://www.puma.vojvodina.gov.rs/mapa.php>).

ktorej patrí aj interpretovaná problematika v kontexte sledovania regulačných meradiel v centrálnom jadre, rovnako aj prehodnotenie už zaužívaných kontúr, ktoré verejnosť akceptuje a rozlišuje. Nakoniec by sa výbor mal interdisciplinárne venovať daným otázkam, čiže zápisom, transkripcii srbských názvov, ktoré nie sú ustálené, prípadne im ponechať pôvodný tvar, ktorý Slováci vo Vojvodine (spolu so znalosťou srbčiny) bezproblémovo uplatňujú.

Percepcia skúmanej problematiky z hľadiska zapisovania mestských názvov a pomenovania obyvateľstva na osi vhodnejšie/správnejšie/normatívnejšie vykazuje jeden z diferenciálnych znakov voči slovenčine na Slovensku. Zapisovanie juhoslovanskej, srbskej toponomastiky pre vojvodinských Slovákov nepredstavovalo problémový bod, keďže ich považovali za svoje vlastné, aj slovenské. Iba historicky známym, blízkym cudzím mestám sa pri uvádzaní pridávala hodnota slovenskej ortografie, prípadne sa modifikovalo zaužívané názvoslovie. Rovnako túto tézu evidujeme aj pri slovenských lokalitách, kde relácia úzus/nárečový tvar nekorešpondovala so spisovnou normou (Hložany – Hložančan – Hložančania vs. Hložany – Hložanec – Hložanci s analógiou Šurany – Šuranec – Šuranci – zaujímavé je, že tento posledný tvar sme našli aj v NK, 1928, ako aj analogicky vytvorený tvar Kulpínci /NŽ, 1938/, prípadne Padinci; NK, 1925). Z historického hľadiska vlastnú, vžitú normu hodnotila aj lingvistická obec na Slovensku, keďže (logicky) vojvodinskí Slováci promptnejšie reagovali na juhoslovanské, vlastné skutočnosti. Pri zapisovaní nielen slovenských lokalít, obyvateľských mien, prípadne adjektívnych tvarov sa pri štandardizácii predovšetkým riadili a naďalej riadia analógiou s blízkym názvom miest na Slovensku a prehodnotením interpretovaných príspevkov – nie vždy to však vyhovovalo úzu.

Sumárne: vojvodinskí Slováci pri zapisovaní, prehovoroch (nielen) pri mestských názvoch (ku ktorým majú blízky historicko-kultúrny vzťah) aplikujú také parametre, ktoré často nenachádzame v centrálnom jadre. Umožňuje im to znalosť a bezproblémová akceptácia väčšinového jazyka a juhoslovansko-srbských skutočností, čo konštatovala aj lingvistická verejnosť na Slovensku. Špecifické znaky, ktoré sme vyxcerpovali z daných periodík v medzivojnovom období, nám poukazujú na vývin a upevňovanie názvoslovie – cez nárečové, cudzojazyčné až po modifikované juhoslovanské/srbské podoby.

Literatúra

- Czambel, S. (1902). *Rukoväť spisovnej reči slovenskej*. Vydanie Kníhkupecko-nakladateľského spolku. <https://www.juls.savba.sk/ediela/rsrs1902/>
- Dudok, D. (1972). *Nárečie Pivnice v Báčke*. Matica slovenská.
- Dudok, D. (1980). Vznik obce a nárečia Aradáča v Banáte ako príklad vzniku nových slovenských obcí a nárečí na území Vojvodiny. V D. Daniel (Ed.) *Zborník Spolku vojvodinských slovakistov 2* (str. 47 – 78). Spolok vojvodinských slovakistov.
- Dudok, D. (1989). Miesto hložianskeho nárečia medzi nárečiami slovenského jazyka. *Zborník Spolku vojvodinských slovakistov 10* (str. 81 – 177). Spolok vojvodinských slovakistov.
- Dudok, D. (1996). *O slovenskom jazyku v Juhoslávii*. Kultúra.
- Dvonč, L. (1957). K otázke termínov Juhoslovan (-ia), juhoslovanský. *Slovenská reč*, 22 (4), 251 – 259. <https://www.juls.savba.sk/ediela/sr/#sr1957>
- Dvonč, L. (1962). Skloňovanie srbochorvátskych slov na -ac. *Slovenská reč*, 27 (1), 41 – 45. <https://www.juls.savba.sk/ediela/sr/#sr1962>
- Dvonč, L. (1963). O názvoch štátov typu Republika Mali. *Slovenská reč*, 28 (2), 89 – 95. <https://www.juls.savba.sk/ediela/sr/#sr1963>
- Dvonč, L. (1974). Zdomácnené a nezdomácnené cudzie miestne názvy v spisovnej slovenčine. *Slovenská reč*, 39 (1), 10 – 16. <https://www.juls.savba.sk/ediela/sr/#sr1974>
- Dvonč, L. (1985). Výslovnosť názvu Hvar v spisovnej slovenčine. *Kultúra slova*, 19 (5), 169 – 170. <https://www.juls.savba.sk/ediela/ks/#ks1985>
- Dvonč, L. (1992). Názvy štátov v spisovnej slovenčine. *Kultúra slova*, 26 (8), 236 – 241. <https://www.juls.savba.sk/ediela/ks/#ks1992>
- Jacko, J. (1991). Sredec – zo Sredca – sredecký. *Slovenská reč*, 56 (5 – 6), 348 – 349. <https://www.juls.savba.sk/ediela/sr/#sr1991>
- Jacko, J. (1992). Leskovac – leskovský i leskovacký. *Kultúra slova*, 26 (9), 279 – 280. <https://www.juls.savba.sk/ediela/ks/#ks1992>
- Kačala, J. (1995). Macedónska republika. *Kultúra slova*, 29 (2), 111 – 112. <https://www.juls.savba.sk/ediela/ks/#ks1995>
- Kačala, J. (1996). Chorvátsky Dubrovník. *Kultúra slova*, 30 (5), 311 – 312. <https://www.juls.savba.sk/ediela/ks/#ks1996>
- Koruniak, S. (2020). *Dejiny spisovnej slovenčiny v prostredí vojvodinských Slovákov. Ústav pre kultúru vojvodinských Slovákov – Slovenské vydavateľské centrum*.
- Majtán, M. (1996). *Z lexiky slovenskej toponymie*. Veda.
- Myjavcová, M. (1966). *Jazykové poznámky*. Obzor.
- Myjavcová, M. (2001). *Slovenčina v jazykovej enkláve*. Kultúra – Vydavateľstvo Ivan Krasko.
- Ormis, J. V. (2013). *Literárnohistorická publicistika I*. Slovenské vydavateľské

- centrum.
- Palkovič, K. (1975) Koper, Kopra. *Kultúra slova*, 9 (2), 58. <https://www.juls.savba.sk/ediela/ks/#ks1975>
- Palkovič, K. (1988) Juhoslovanský a južnoslovanský. *Kultúra slova*, 22 (8), 280. <https://www.juls.savba.sk/ediela/ks/#ks1988>
- Petrikovich, J. (1913) Marvenska česzta. *Dolnozemský Slovák*, 8 (11), 67.
- Sklabinská, M., Mosňaová, K. (2012). *Slováci v Srbsku: z aspektu kultúry*. Ústav pre kultúru vojvodinských Slovákov.
- Švagrovský, Š. (1990) Z histórie osadných názvov Slovákov z Južoslávie. V J. Mistrík (Ed.) *Zborník Studia Academica Slovaca 19* (str. 355 – 366). Alfa.
- Týr, M. (2004) *Slovenčina v praxi*. Futura publikacije.
- Pravidlá slovenského pravopisu*. (1931). Nákladom Štátneho nakladateľstva v Prahe. <https://www.juls.savba.sk/ediela/psp1931/>
- Rozličnosti. (1932 – 1933). *Slovenská reč*, 1 (2), 39. <https://www.juls.savba.sk/ediela/sr/#sr1932-33>
- Rozličnosti. (1947 – 1948). *Slovenská reč*, 13 (5 – 6), 196. <https://www.juls.savba.sk/ediela/sr/#sr1947-48>
- Slovník slovenského jazyka*. (1959 – 1968). Vydavateľstvo SAV. https://www.juls.savba.sk/ssj_peciar.html
- Pravidlá slovenského pravopisu*. (2013) Veda. <https://slovník.juls.savba.sk/?w=kragujevac&s=exact&c=Z208&cs=&d=psp#>
- Zakon o službenoj upotrebi jezika i pisma*. (2010). https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_sluzbenoj_upotrebi_jezika_i_pisama.html
- Jezici i pisma u službenoj upotrebi u statutima gradova i opština na teritoriji AP Vojvodine*. (2022). <https://www.puma.vojvodina.gov.rs/mapa.php>

Pramene

- DS: *Dolnozemský Slovák* (1919 – 1920)
- NJ: *Národná jednota* (1920 – 1941)
- NK: *Národný kalendár* (1920 – 1943)
- NŽ: *Náš život* (1933 – 1940)

Самуел Корунјак

**ИЗ ПРОБЛЕМАТИКЕ ТОПОНИМА У СЛОВАЧКОМ ЈЕЗИКУ У ВОЈВОДИНИ
У МЕЂУРАТНОМ ПЕРИОДУ – У ОДНОСУ НА ДРУГУ ПОЛОВИНУ 20. ВЕКА
И САВРЕМЕНОСТ**

Резиме

Проблематика терминологије у контексту словачког језика у дијаспори, другим речима словачког књижевног језика изван граница Словачке, занимљива је појава и захтева комплекснију анализу и интерпретацију. Из угла развоја „два” словачка језика примећујемо разликовне и специфичне појаве, при чему војвођанска, српска (пре тога југословенска) и војвођанско-словачка терминологија, коју смо делом у раду анализирали, такође спада у групу супротних језичких стварности. Због познавања фонетског и граматичког система већинског језика, југословенски, домаћи називи локалитета су се лакше адаптирали, али је такође видљива њихова модификација и прилагођавање правописном и граматичком систему матерњег језика и њихова појавност у војвођанским словачким медијима је изразито виша. Словачки локалитети у војвођанској средини су такође стандардизоване у језичком систему словачког језика у Војводини. Присутна је била и аналогија са конвенционалним и нормираним називима у Словачкој, као и са локалитетима у европском контексту што је уједно утицало и на делимично култивисање језика у смислу домаће, словачке транскрипције. Поменуте тенденције примећујемо још у међуратном периоду, али квантитативно већи обим и стручни опис оне добијају након Другог светског рата.

Кључне речи: војвођански Словаци, словачки језик у Војводини, међуратни период, терминологија, словачки језик у енклави, језичка култура

Samuel Koruniak

**ON THE ISSUE OF TOPONYMS IN THE SLOVAK LANGUAGE IN VOJVODINA
IN THE INTERWAR PERIOD – IN REFLECTION ON THE SECOND HALF
OF THE 20TH CENTURY AND THE PRESENT**

Summary

The issue of nomenclature within the context of Slovak expatriates, that is, standard Slovak language outside the territory of Slovakia, is an interesting phenomenon and requires a more complex analysis and interpretation. In terms of the development of the „two“ Slovak languages, we observe differentiation and specific phenomena. The nomenclature of Vojvodina, Serbian (formerly Yugoslavian), and Vojvodina-Slovak, which we have only partially analysed in the contribution, also falls into the category of oppositional circumstances. Due to the knowledge of the phonological and grammatical system of the majority language, domestic names of localities in the Yugoslav context were more easily adopted. On the other hand, there is a noticeable modification and adaptation to the orthographic and grammatical system of the mother tongue, and their frequency in Vojvodina Slovak media is significantly higher. Slovak localities in the Vojvodina environment are, so to speak, standardised in the linguistic system of Vojvodina Slovak. There was an analogy with established and standardised names in Slovakia, as well as with localities in the European context. At the same time, there was also a partial cultivation of the language in terms of domestic Slovak prescription. The mentioned tendencies were already observed in the interwar period, with a quantitatively larger scope and professional description gaining prominence after World War II.

Keywords: Slovaks in Vojvodina, Slovak language in Vojvodina, interwar period, nomenclature, Slovak language in enclave, language culture